

Barat VÜSAL

Bəri gəlgil, başım baxtı, evim taxtı,
Topuğuna sarmaşanda qara saçım!

"Dədə Qorqud"dan

...Keçir zülfündə dövrənum.

Seyid Mir Həmzə Nigari

Sənin saçlarına qəlbə çalmaqda
kömək edən tilsim kimi baxıram.

Cüzeppé Madzini

Vəfasız bildiyim dünyaya ancaq
Sənin saçlarınıla bağlanmışam mən.

Bəxtiyar Vahabzadə

Təsəvvüf ədəbiyatında Merac heç
də göylərin son qatına qalxmaq, Allahla
görüş məsəlesiylə məhdudlaşdırır.

Gözəlin üzünü, gözünü, qasını, zülfünü,
xalını görmək və dəlicəsinə ilahi eşqlə
ona vurulmaq da Merac sayılır.

Nəsimi öz şeirlərində zülfü "Bəxtimin
şəmi", "Allah kölgəsi", "Bərat gecəsi",
"Şəbi-yelda" kimi dəyərləndirir.

O qəzəllərdən birində dörd əsgərdən
söhbət açır, deyir ki, hələ indiyəcən elə bir
qoşun (ləşgər) olmayıb ki, həmin dörd əs-
gər tərəfindən möglub edilməmiş olsun. O
əsgərlər bunlardır: Göz, qaş, xal, saç
(zülf).

Nəsimiye görə Allah sırrını gözəlin sa-
çına əmanət etmişdir.

"Gözel, sənin zülfünü görəndə and ol-
sun gecəyə!" - deyirlər.

Bu isə adı gecələrdən biri deyil, Xaqani-
nın təbirincə desək, Merac gecəsidir.

Xaqani bunu da yazdı ki, İsgəndərlə
Xızır Dirilik suyu axtarmaq üçün gözəlin
saçlarının zülmətinə səfər etmişdir. O,
qeyd edir ki, bir gün könələn itiribmiş.
Üç gündü onu gəzirmiş. Gəlib bir quzu
otaran uşaqa rast olur. Uşaq "nə axtarı-
san?" - deyəndə şair deyib ki, könələni
axtarıram. "Mən yerimi bilirom" -deyə
uşaq şairə bir gözelin zülfünü nişan verib:

-Odur bax, sənin könələn o gözelin zülfündədir!

...Şairlər də çox vaxt düşünübər ki,
"könlən yeri bir gözelin zülfündədir".

Bu fikrin açımlına F.Əttar "Quşların
söhbəti" əsərində belə bir aydınlıq gətirir:
"Bir neçə məşuqi-Tusi, o sərr dənizi mü-
ridlərinə dedi ki, daima yanın, əriyin! Eşq
dərdindən tamamilə yanıb əridinizsə,
zəiflikdən tükə döndünüsə, iş düzəldi,
deməkdir. Varlığın bir tük kimi incələn-
də, sevgilinin zülfündə qonaq olar, yer tu-
tarsan".

"Könəlüm gedir əlimdən, rəhm eylə sən
xudaya" - deyə haray çəkən Hafiz də

könələn yerini dəqiq bilirdi. "Könələn saçında
yer tutdu... Altı cəhətin altısında da
zülfü və xalı gördüm".

*Saçınla könələmən əhdi vəfa oldu, vəfa,
Çünkü, vəfa büyü gəlir
daim saçın əhdi qərarından"-*

deyən Nəsimi yaxşı bilirmiş ki, mömi-
nin (aşiqin) keçdiyi yerdən ətir qoxar.
Zülfənən gələn ətir də vəfa (əhd günündə)
gələn ətirdənmiş.

Bu mənada saçın ətri İsa nəfəs-ölü di-
rildən nəfəs hesab olunması da Hafızın
gözündən yayınmayıb:

*...Səbəbsiz olmazmış mütriüb meyə mail,
Ətirli gördü könələn, zülfünə məkan etdi.*

*...Qəriblik axşamı etdim namaz yerində fəğan,
Sənin zülfünə açdım qəribə bir dastan.*

Orta əsrlər Azərbaycan şairi Sururi də
öz könələn zülfənə axtarıb:

*Ənbərəfən zülfüvə irmək dilər cana, könələn,
Allah-Allah, nə uzaq sevdaya
düşmən dərdmənd.*

Göründüyü kimi, zülf hardadır, könələn
də ordadır.

Zülfə bu qədər vurğunluq, heyranlıq
nöyələ əlaqədardır? Zülfənə əbədiyyət nişanı
gizlənilmiş. Belə olmasayıb, Nəsimi
deməzdi:

Çün buldu Nəsimi əbədi ömrü saçında.

Saçın bir sirri də başlangıcı olmayan
Əzəldir. (Ən gec çürüyən və bəlkə heç
vaxt çürüməyən də saçdır.)

Zülfənə ruhların yuvalandığını iddia
edən Nəsimi istisna olmaqla əksər klassik
şairlər könələn zülfənə qərar tutduğundan
danişiblər, yazıblar. Xəyyam da:

*Pərişan saçına uzatdimsa əl,
Ona məhəbbətdən bağladım əməl.*

*Saçlarında gördüm dəli könələmən,
Odur, əl uzatdim ona, ay gözəl!*

Zülfəni dağlırmış, pərişan olurmuş?
Şən demə, üzdən ayrı düşəcəyi qorxusu
üzündən!

Üzə tökülmüş zülfə (telə) "Nur-Əl-an
nur" (Nur üstü nur) demişlər.

Zülfənə qaralığına baxmayıb. O da
nurmüş, nur mənbəyiymiş:

*Qara gözün, qara qaşın, qara xalın,
Qara saçın məni nura qovuşturdur.*

Nəsimi

Vaqifə qoşulub az qala demək istəyir-
sən:

*Bulud zülfli, ay qabaqlı gözəlin,
Duruban başına dolanmaq gərək!*

Abbas Tufarqanlı sevgilisinin zülfələrin
sayına qədər bilirmiş:

*Abbas deyər: dünəyada gün ikidir,
İki ləldi, iki gövhər, iki dürr.
Zülfü on iki min altmış ikidir,
Leylətül-Qədirdə müxtəsər olub.*

Hafiz də hesab edib ki, zülfənə sözünü
müxtəsər etmək olmaz:

*Hafız necə zülfənə sözünü müxtəsər etsin,
Dillərdədir o ta ki, qiyam etsə qiyamət.*

XIX əsr Azərbaycan şairi Ağakərim
Salik də belə düşünürdü:

*Zülfü -hədisini, şəbü-hicran əzabını,
Qılsam nə qədər ki, yenə müxtəsər gələr.*

Əslində bu misralarda da zülfənə əbə-
diliyinə işarə edilmişdir.

...Aşiqlər zülfə şənəyə (darağa), Səba
yelinə qışqanmışlar.

Zülfənə səba yeliylə dostluğu, yaxınlığı
təsadüfi deyil.

Seyid Nigari də elə bunu deyir. Deyir
ki, səba yelinə sübhənən yalvarıram ki,
"Taki, verə xəbər zülfənə". Başqa bir qə-
zəlindəsə "Ömrüm uzanır, ancaq bu öm-
rən zülfənə kimi uzanmasını istəyirəm" -
deyib.

Aşiq Ələsgər hörükələri topuğunu
öpən gözəlləri görəndə ilhamı coşarmış.
Bir də belə deyən olacaqmı görəsən:

*Axşam-sabah, çeşmə, sənin başına
Şahmar zülfə pərişanlar dolanır.*

Hardan olacaq ki?! Elə Ələsgərin bur-

Neyçin onun məskənin zənciri-zindan etdirilər?
...Gözlərin süzmüş və üzmiş canını aşıqların,
Aslı zülfəndə yüz min Şibliyü-Mənsur idi.

Zülfə aşiqin əl-qolunu bağlamaqdə
zəncirdən daha önemlidir: Məşhur türk
aşiq - şairi Ərzurumlu Əmrəh deyir:

*Bu zəncirlə bağlaşanız əylənməz,
Əmrəh zülfüylə yar əyləndirir.*

Həbibə sanır ki, gözəl zülfənənən dağıtsa
Günəşin, Ayın üzünü örtər.

Yuxarıda zülfə görməyin meraca ge-
dib-gəlməyə bərabər olduğunu demişdik.
Mirzə Ələkbər Sabir də bunu təsdiq edir:

*Qabə-qövseyin qaşın, leylətül əsra zülfənə,
Tapmışan mərtəbəyi hüsndə sən meracı!*

Buzovnalı şair Məşədi Azərsə belə dü-
şünüb ki, zülfənə təfsirini etmək çox çətin-
lik tərəfdər, çox pərişanlıq səbəb ola bil-
lər:

*Uzanır söz, araya gəlsə hədisi-zülfənə,
Çox pərişanlıq olur şərhini təfsir etsəm.*

Hədisi-Zülf yaxuid zülfənə dəstəni

Esse

nundan gözəllərin özü tökmədimi zülfə
dəstənənən. Yoxsa Ələsgər axırdı yana-ya-
na deyordımı ki:

*...Kəsilib qısa tellərin,
Batıbdır yasa tellərin.*

Zülfə şənənə hədislər dənisişən, qoş-
malar, qəzəllər yananlar, dəstənər dey-
yənlər bayatılar da söyləmişlər:

*Əzizim bağda dara,
Zülfənə bağda dara.
Vəfali dostdan ötrü
Şəmi gəz, Bağdad ara!*

Zülfənə, tellərin magik gücünə inam
min illər boyu xalqın yaddaşına hopub,
nəsildən-nəslə vərəsə kimi ötürülüb.

Məşədi Abbas Buzovnalı belə yazır:

*Kimin başında yox sevdayı-zülfə-yar aləmi,
Əbsər sərmayeyi ömrünü sərf etdi, zərər qıldı.*

...Zülfə müqəddəsdir. Müqəddəs yeddi-
liyə daxildir. (4 kirpik+2qəş+1saç=7)

Zülfə müqəddəs olmaqla yanaşı əbədi
sevgi rəmziidir. "Mişkin saçına səcdə et-
dim" deməklə aşiq - şair Nəsimi zülfə də
səcdə etməyin tərəfdarı olub.

Aşiqlər üçün Dar ağacı bizim təsəvvür
etdiyimiz yer ha deyil, - gözelən zülfə-
müsə.

...Canını verdi Nəsimi çün saçının zəncirinə,

Klassik Azərbaycan şairləri arasında
az qala bir şair belə tapmaq olmaz ki, de-
məsin: "Çün zülfə-yara bəndəm".

Ağadadaş Münuri

*Vurmagılı şanəni zülfə-pərişanına,
Bais odur, könəlümə dəysə, əziyyət verir.*

Abdulla Şaiqin bir qəzəlində də könələn
zülfənə yanındadır, zülfə olan yerdədir.

*Qıldım bu qəmli könələmə tel-tel, nişan-nişan,
Gördüm o qarə tellərini mən əbəs-əbəs.*

Hüseyin Cavid də öz könələn zülfə ve-
ribmiş. Hətta zülfə üstdə zindanə də dü-
şübmüş.

*Verdim o gün ki, zülfə-pərişanə könələmə,
Saldı nigar o zülfədə zindanə könələmə!*

Əliağa Vahid zülfə əsir düşmək üçün
oldən-ayaqdan gedir, deyir:

*Vəslin həvəsin indi başımdan necə çıxsin,
Zülfəndə əsirəm, əgər azad eləsən də.*

M.H.Şəhriyar xəncər qaşa qara zülfənə
oyununu "Ləzgi rəqs"nə bənzədir:

*İti xəncər qaşın ilə qara zülfənə oyunu
"Ləzgi rəqs"nin adı şeirdə Qafqaz selidir.*

Qarabağlı Mirzə Məhəmməd Katibə